

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

DOI: 10.59610/bbu1.2025.1.2

*Cəfərov Elxan Orxan oğlu,
iqtisad elmləri namizədi,
“İqtisadiyyat və texnoloji elmlər” kafedrasının dosenti,
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC),
E-mail: elkhan.jafarov@inbox.ru;*

*Hacıyeva Nərmin Ayaz qızı,
doktorant,
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC),
E-mail: narmin422@gmail.com
© Cəfərov E.O., Hacıyeva N.A., 2025*

UOT: 657.37:005.94

JEL: M41

“KİÇİK VƏ ORTA SAHİBKARLIQ SUBYEKTLƏRİ ÜÇÜN MALİYYƏ HESABATININ BEYNƏLXALQ STANDARTI”NIN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi – “Kiçik və Orta Sahibkarlıq Subyektləri üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı”nın II Bölməsində qeyd olunan “Anlayışlar və Əsas Prinsiplər”in 2018-ci ildə yenidən işlənmiş “MHBS üçün Konseptual Əsaslar”la müqayisəsini aparmaq və fərqli konseptual yanaşmaları müzakirə etməkdən ibarətdir.

Tədqiqatın metodologiyası – tədqiqatın aparılması zamanı müqayisəli təhlil, analiz və sintez metodlarından geniş istifadə olunmuşdur.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – 2018-ci ildə yenidən işlənmiş “MHBS üçün Konseptual Əsaslar”a uyğun olaraq və “Kiçik və Orta Sahibkarlıq Subyektləri üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı”nın tətbiqi xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla, Kiçik və Orta Sahibkarlıq Subyektlərinin hazırladığı maliyyə hesabatlarında məlumatların istifadəçilər üçün əhəmiyyətli dərəcədə daha şəffaf və ya münasib və düzgün təqdimatla əks etdirilməsidir.

Tədqiqatın nəticələri – “Kiçik və Orta Sahibkarlıq Subyektləri üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı”nın yenilənmiş Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları üçün “Konseptual Əsaslar”a uyğun olaraq müvafiq dəyişiklikləri nəzərə almaqla, sözügedən standartın yenidən işlənməsi üzrə təkliflərin verilməsidir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları və Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartları, habelə onların açıqlamalarını təmin edən Şərhlərə uyğun olaraq özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə “Kiçik və Orta Sahibkarlıq Subyektləri üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı”nın II Bölməsində qeyd olunan “Anlayışlar və Əsas Prinsiplər”in təkmilləşdirilməsinə nail olunmasıdır.

Açar sözlər: MHBS, KOS üçün MHBS, Konseptual Əsaslar, Anlayışlar və Əsas Prinsiplər, maliyyə hesabatları.

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

GİRİŞ

İqtisadiyyatın qloballaşdırılması və interqrasiyası şəraitində dünyada iqtisadi inkişafın müasir mərhələsi müxtəlif sosial-iqtisadi və elmi-texniki əlaqələrin genişləndirilməsi, təsərrüfat proseslərinin və onların idarəedilməsinin mürəkkəbləşməsi maliyyə informasiyanın rolunun gücləndirilməsini zəruri etmişdir. Bu səbəbdən, hazırda həm mikro (təşkilat və ya qrup), həm də makro (ölkə və ya region) səviyyədə idarəetmənin bu günkü tələblərinə cavab verən informasiya sisteminin yaradılması son dərəcə əhəmiyyətlidir.

Göstərilən səviyyələrdə belə bir informasiyanın daşıyıcısı hesab olunan mühasibat uçotu sistemində də köklü dəyişikliklərin aparılması ilə nəticələnmişdir.

Başqa sözlə, XX əsrin ikinci yarısında dünya iqtisadi birliyi qarşısında qoyulmuş icrası təxirəsalınmaz sözügedən problemlərin içərisində mühasibat uçotunu tənzimləyən qəbul olunmuş Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları əsasında yeni uçot sisteminin yaranmasını göstərmək olar. Belə sistemin yaranması bir neçə səbəblərlə, o cümlədən kapital bazarının beynəlmiləşdirilməsi, beynəlxalq iqtisadi əlaqələrin genişlənməsi, dərinləşməsi və bunların nəticəsi kimi transmilli korporasiyaların fəaliyyəti ilə izah etmək olar.

Burada, son illərdə müasir kommunikasiya texnologiyalarının, o cümlədən rəqəmsal texnologiyalarının geniş tətbiqi və yayılması, investisiya qoyuluşlarının getdikcə ümumdünya elektron şəbəkəsi vasitəsi ilə həyata keçirilməsinə üstünlüyün verilməsi Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının unifikasiyası problemlərinin əhəmiyyətliyi daha da artırmışdır (1).

Belə bir geniş miqyaslı proses 1973-2001-ci illəri əhatə etmiş və bu dövr ərzində sözügedən dəyişikliklər Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartları Komitəsi (Komitə) tərəfindən onun hazırladığı Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartlarının (MUBS) qəbul olunması ilə həyata keçirilmişdir.

MUBS layihələrinin hazırlanması, təkmilləşdirilməsi və müvafiq olaraq onların qəbul olunması ilə bağlı prosedur qaydalarının həyata keçirilməsi 1989-cu ildə təsdiq olunmuş MUBS üzrə Konseptual Əsaslara uyğun olaraq müəyyənləşdirilmişdir.

Komitədə aparılmış köklü struktur dəyişdirilməsi nəticəsində 2001-ci ilin aprelin 1-dən başlayaraq, Standartların hazırlanması üzrə Komitənin səlahiyyətləri yeni yaradılmış “Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartlarının Şurası”na verildiyindən bu standartların tətbiqini təmin edən “Şərhlər üzrə Daimi Komissiya” (ŞDK) tərəfindən 31 müvafiq Şərhlər hazırlanmış və sözügedən Şuranın 2001-ci ilin qərarları əsasında qəbul edilmişdir (2).

MUBS üzrə islahatların aparılması nəticəsində 1973-2001-ci illəri əhatə edən dövr üzrə Komitə tərəfindən qəbul olunmuş 41 Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartlarından Şuranın 2001-ci ilin qərarları əsasında müvafiq olaraq 7 standart qüvvədən düşmüş və onların sayı 34-ə endirilmiş və onların adları olduğu kimi saxlanılmaqla və ya dəyişdirilməklə, məzmunlarına müvafiq düzəlişlər edilmişdir (3).

Bununla yanaşı, iqtisadiyyatın qloballaşdırılması şəraitində beynəlxalq maliyyə münasibətlərini ehtiva edən MUBS-nın, bu münasibətlərinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı yenidən baxılmasına zərurət yaratmışdır.

Bu standartların dünya iqtisadiyyatında geniş tanınması və sürətlə yayılması hələ 1989-cu ildə qiymətli kağızlar üzrə tənzimləyicilər arasında əməkdaşlığı təşviq edən aparıcı beynəlxalq təşkilat olan Qiymətli Kağızlar üzrə Komissiyalarının Beynəlxalq Təşkilatı (IOSCO) tərəfindən dəstəklənmiş və beynəlxalq bazarlarda qiymətli kağızların təkmilləşdirilməsinə dair təkliflərin sözügedən standartlarda nəzərə alınması, bu standartların inkişafına töhfə verəcəyi barədə müvafiq sənəd hazırlamışdır.

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.

AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.

АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

Məhz bu baxımdan MUBS-dən MHBS-ə məqsədyönlü və ardıcıl keçid ilə səciyyələnən yeni maliyyə hesabatlarının tətbiqi üçün Konseptual Əsasları 2001-ci ildə təkmilləşdirilmişdir (15).

Həmin tarixdən etibarən hazırlanacaq və təsdiq ediləcək standartlar Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları kimi adlandırılmaqla təsdiq edilməyə başlanmışdır.

Göstərilən maliyyə hesabatlarının tətbiqi xüsusən səhmləri açıq bazarda sərbəst dövriyədə olan təşkilatlar üçün məcburi qaydada tövsiyə edilmişdir.

Bu barədə Avropa Parlamenti və Şurasının Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi üzrə 19 iyul 2002-ci il tarixli 1606/2002 №li (EC) Qərarında göstərilmişdir (4).

Sözgedən beynəlxalq standartların tələblərinə əsasən yeni maliyyə hesabatlarında göstərilən yüksək keyfiyyətli maliyyə məlumatlarının hazırlanması və təqdim edilməsi beynəlxalq kapital bazarlarına müxtəlif müəssisələrin fəaliyyət nəticələrinin qiymətləndirməsi və müqayisə edilməsinə, maliyyə hesabatlarının kənar istifadəçilərinə isə müvafiq olaraq – bu müəssisələrin daha səmərəli üsullarının tətbiqi hesabına yüksək nəticələrlə nümayiş olunan investisiya siyasətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı kapitalın cəlb olunması, maliyyə məsrəflərinin, qiymətləndirilməsi və müqayisə edilməsinə imkan verdi.

MHBS və ABŞ GAAP arasında konvergensiya (uyğunluq) məsələlərində MHBS-nin ABŞ GAAP-a nisbətən mövcud üstünlüklərini nəzərə alaraq, Şura müvafiq maliyyə hesabatlarının hazırlanması və təqdim edilməsi prosesində MHBS əsasında yüksək keyfiyyətli beynəlxalq standartların vahid sisteminin fəal istifadəsini və yayılmasını müəyyən etmişdir.

Beləliklə, qlobal vahid dünya standartlarının hazırlanması üzrə yuxarıda qeyd olunan təşkilatların birgə fəaliyyəti nəticəsində MHBS sistemində islahatların birinci mərhələsində Şuranın müvafiq Qərarlarına əsasən 13 sayda MHBS (o, cümlədən: “Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının ilk dəfə tətbiq edilməsi” adlı 1 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı, “Pay alətləri əsasında ödəmə” adlı 2 №-li Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı, “Müəssisələrin birləşməsi” adlı 3 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı, “Sığorta müqavilələri” adlı 4 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı (17.05.2017-ci ildə “Sığorta müqavilələri” adlı 17 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı ilə əvəz edilmişdir), “Satış üçün saxlanmış uzunmüddətli aktivlər və dayandırılmış əməliyyatlar” adlı 5 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı, “Təbii ehtiyatların kəşfiyyatı və qiymətləndirilməsi” adlı 6 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı, “Maliyyə alətləri: Məlumatın açıqlanması” adlı 7 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı, “Əməliyyat seqmentləri” adlı 8 №-li Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı, “Maliyyə alətləri” adlı 9 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı, “Birləşdirilmiş (konsolidə edilmiş) maliyyə hesabatları” adlı 10 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı, “Birgə razılaşmalar” adlı 11 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı, “Digər müəssisələrdə iştirak paylarının açıqlanması” adlı 12 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı, “Ədalətli Dəyərin Ölçülməsi” adlı 13 №-li Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı) məcburi qaydada tətbiqi üçün qəbul edilmişdir (5).

Maliyyə hesabatlarının daha keyfiyyətli hazırlanmasını nəzərdə tutan bu standartların tətbiqi ilə bağlı əldə edilmiş praktiki nəticələr digər müvafiq MUBS-lara əhəmiyyətli təsir göstərərək, onların maddələrində müvafiq düzəlişlərin aparılmasına səbəb olmuşdur.

Bununla yanaşı, maliyyə məlumatlarının maliyyə hesabatlarında daha şəffaf əks olunmasına dair toplanan praktiki təcrübələr isə, müvafiq olaraq 2001-ci ildə qəbul olunmuş Konseptual Əsaslar 2010-cu illərdə yenidən baxılması ilə nəticələnmişdir (16).

2015-ci ildən sonra istifadəsi məcburi qaydada müəyyən olunmuş 5 sayda MHBS-ndə (o

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

cümlədən: “Maliyyə alətləri” adlı 9 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı – 01/01/2010-cu ildə buraxılmış “Maliyyə alətləri” adlı 9 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartına düzəlişlər edilməklə, “Təxirə salınmış tarif düzəlişləri üzrə hesablar” adlı 14 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı, Müştərilərlə müqavilələr üzrə gəlirlər adlı 15 №-li Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı, “İcarələr” adlı 16 №-li Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı, “Sığorta müqavilələri” adlı 17 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı) əks olunan tələblər maliyyə hesabatlarının beynəlxalq miqyasda təqdim edilməsi praktikasında köklü dəyişikliklərlə nəticələnməsi müvafiq olaraq 2018-ci ildə təsdiq olunmuş Konseptual Əsasların fəlsəfəsində öz əksini tapmışdır (17).

Şuranın Qərarları əsasında 2005-ci ildən və 2015-ci ildən başlayaraq istifadəsi məcburi qaydada qəbul olunmuş 18 sayda müvafiq standartların tətbiqi və ayrı-ayrı hesabat dövrləri üçün onların sonradan istifadəsinə dair yeni tələbləri MUBS-ların göstərilən müəyyən dövrlər üzrə tətbiqi və istifadəsi nəzərdə tutulan əhəmiyyətli dəyişikliklərin aparılması ilə nəticələnmişdir. MUBS-ların müvafiq dövrlər üçün müəyyən olunmuş sözügedən tələblərə ŞDK-nin Şərhləri cavab vermədiyindən, onlardan hazırda yalnız 5-i (ŞDK-7, ŞDK-10, ŞDK-25, ŞDK-29, ŞDK-32) öz qüvvəsini saxlamışdır.

MHBS tətbiqi üzrə şərtlərin verilməsinə dair Maliyyə Hesabatları Şərhi üzrə Beynəlxalq Komitəsi (İFRİC) tərəfindən müvafiq Şərhlər (o, cümlədən: “İstismardan çıxarma, bərpa və başqa müvafiq mövcud öhdəliklərdə dəyişikliklər” adlı – IFRIC 1, “Kooperativ müəssisələrdə üzvlərin payları və oxşar alətlər” adlı – IFRIC 2, “Müqaviləyə İcarə Elementinin Daxil Olub-olmadığının Müəyyən Edilməsi” adlı – IFRIC 4 (01.01.2019 tarixindən “İcarələr” adlı 16 №-li Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı ilə əvəz edilmişdir) ilə əvəz edilmişdir), “İstismardan Çıxarma, Bərpa və Ətraf Mühitin Yaxşılaşdırılması üzrə Fondlardan Faydalanma Hüquqları” adlı – IFRIC 5, “Xüsusi Bazarda İştirakdan Yaranan Öhdəliklər – Tullantıların “Kənarlaşdırılması üçün Elektrik və Elektron Avadanlıq” adlı – IFRIC 6, “Hiperinflasiya şəraitində maliyyə hesabatları” adlı – IFRIC 7, “Tətbiq edilmiş törəmələrin yenidən qiymətləndirilməsi” – IFRIC 9 (“Maliyyə alətləri” adlı 9 №-li Maliyyə Hesabatının Beynəlxalq Standartı ilə əvəz edilmişdir), “Aralıq Maliyyə Hesabatları və Qiymətdəndüşmə” adlı – IFRIC 10, “Xidmətlərin göstərilməsi üçün konsessiya müqavilələri” adlı – IFRIC 12, “Müştərilərin loyallığı proqramları” adlı – IFRIC 13 (Müştərilərlə müqavilələr üzrə gəlirlər adlı 15 №-li Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı ilə əvəz edilmişdir), “19 №-li MUBS – Təsbit edilmiş gəlirli aktiv üzrə məhdudiyyət, minimum maliyyələşdirmə tələbləri və onların qarşılıqlı əlaqəsi” adlı – IFRIC 14, “Daşınmaz Əmlakın Tikintisi üzrə Müqavilələr” adlı – IFRIC 15 (Müştərilərlə müqavilələr üzrə gəlirlər adlı 15 №-li Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı ilə əvəz edilmişdir), “Xaricdə baş verən əməliyyata xalis investisiyanın hedcinqləri” adlı – IFRIC 16, “Qeyri-pul aktivlərinin səhmdarlar arasında bölüşdürülməsi” adlı – IFRIC 17, “Müştərilərdən aktivlərin köçürülməsi” adlı – IFRIC 18 (Müştərilərlə müqavilələr üzrə gəlirlər adlı 15 №-li Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı ilə əvəz edilmişdir), “Pay alətləri ilə ödənilən maliyyə öhdəlikləri” adlı – IFRIC 19, “Karxananın (mədənin) istehsal mərhələsində tullantıdan ayırma məsrəfləri” adlı – IFRIC 20, “Dövlət rüsumları” adlı – IFRIC 21, “Xarici valyuta əməliyyatları və avans ödənişləri” adlı – IFRIC 22, “Mənfəət vergisi ilə bağlı qeyri-müəyyənlik” adlı – IFRIC 23) qəbul olunmuşdur (6).

Beləliklə, 2001-ci ildən etibarən Şura tərəfindən qəbul olunmuş Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları da daxil olmaqla 01 yanvar 2024-cü il tarixə Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları kimi adlandırılan standartların və onların tətbiqi üzrə Şərhlər və

AUDIT 2025, 1 (47), səh. 18-31.

AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.

АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

Tövsiyələrin qüvvədə olan tam tərkibini aşağıdakı kimi göstərmək olar:

Beləliklə, 2001-ci ildən etibarən 01 yanvar 2024-cü il tarixədək dövrü əhatə etməklə, Şura tərəfindən qəbul olunmuş MHBS əsasında yüksək keyfiyyətli beynəlxalq standartların vahid sisteminin tam tərkibini aşağıdakı kimi göstərmək olar:

- Konseptual Əsaslar (Conceptual Framework) 2018-ci ilin buraxılışı əsasında;
- Mühəsibat Uçotunun Beynəlxalq Standartları (İAS) – 25 standart;
- Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına (İFRS) – 16 standart;
- Maliyyə Hesabatları Şərhi üzrə Beynəlxalq Komitənin (İFRIC) Şərhləri – 15 şərh;
- Şərhlər üzrə Daimi Komitənin (SIC) Şərhləri – 5 şərh.

1 yanvar 2020-ci il və ya bu tarixdən sonra başlayan illik dövrlər üçün qüvvəyə minən son düzəlişlər nəzərə alınmaqla Şura (İASB) tərəfindən 29 mart 2018-ci ildə dərc edilmiş yenidən işlənmiş “Maliyyə Hesabatlarının Konseptual Əsasları”na nəzər salaq.

MHBS sistemində Konseptual Əsasları standart anlayışına cavab verməyən, lakin MHBS-lərin hazırlanması, təkmilləşdirilməsi və onlara uyğun olaraq maliyyə hesabatlarının tərtib olunması üçün özündə fundamental tövsiyələri ehtiva və istiqamətləri müəyyən edən çox vacib bir sənəddir.

Yenidən işlənmiş Konseptual Əsaslar (KƏ) 8 fəsildən ibarətdir. “Kapital və Kapitalın saxlanması konsepsiyaları” adlı 8-ci Fəsil istisna olmaqla, həmin sənədin digər yeddi bölmələrində yeni konsepsiyalar, maliyyə hesabatlarının elementlərinin tanınması və ölçülməsi üçün yenilənmiş və dəqiqləşdirilmiş anlayışlar təqdim edilmişdir.

Yenidən işlənmiş Konseptual Əsaslar istifadəçilər tərəfindən müvafiq qərarların (nəticələr) qəbul edilməsi üçün nəzərdə tutulur. Şura, həmçinin, yenidən işlənmiş Konseptual Əsaslara istinadları yeniləmək üçün təsirə məruz qalan standartlara düzəlişləri müəyyən edən “MHBS Standartlarında Konseptual Əsaslara İstinadlara Düzəlişlər” adlı ayrıca əlavə sənəd nəşr etdi.

Maliyyə hesabatlarının məqsədi

Bu fəsildə Şura mülkiyyətçilərin maraqlarını nəzərə alan idarəetmə fəaliyyəti konsepsiyasını yenidən təqdim etdi və bununla bağlı ortaya çıxan məlumatlara aydınlıq gətirdi.

Mülkiyyətçilərin maraqlarını nəzərə alan İdarəetmə fəaliyyəti konsepsiyasının (*eng. 'stewardship'*) 2010-cu ilin Konseptual Əsaslarından çıxarılması istifadəçiləri sahibkarlar qarşısında müəssisə rəhbərliyinin hesabatlılığının qiymətləndirilməsi zərurətinin nəzərə alınmaması ilə bağlı narahat edirdi.

Şura rəhbərliyin fəaliyyətini qiymətləndirmək üçün lazımi məlumatları müəyyən edir və onu istifadəçilərin müəssisənin gələcək xalis pul vəsaitlərinin hərəkətini qiymətləndirmək üçün digər məlumatlardan ayırır.

Hər iki məlumat növü müəssisənin resurslarının bölüşdürülməsi ilə bağlı əsaslandırıcı qərarların verilməsində faydalı olduğundan maliyyə hesabatlarının məqsədinə çatmaq üçün zəruridir.

Faydalı maliyyə məlumatlarının keyfiyyət xüsusiyyətləri

Şura bu fəsildə də 2018-ci ilin Konseptual Əsasların yenidən baxılması zamanı 2010-cu ildə qəbul olunmuş Konseptual Əsaslardan çıxarılmış bəzi faydalı maliyyə məlumatlarının keyfiyyət xüsusiyyətlərini yenidən daxil etməklə, onlara aydınlıq gətirmiş, habelə maliyyə hesabatlarında münasiblik və düzgün təqdimatla göstərilmiş faydalı məlumatın mahiyyətini şəffaf və etibarlı əks etdirilməsi üçün yeni anlayışı qəbul etmişdir.

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.

AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.

АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

Şura ehtiyatlılıq (eng. *'prudence'*) konsepsiyasını yenidən təqdim etdi və maliyyə məlumatlarının faydalılığının qiymətləndirilməsində qeyri-müəyyənliyin ölçülməsi (eng. *'measurement uncertainty'*) konsepsiyasını müəyyən etdi.

Ehtiyatlılıq Konsepsiyası məlumatın neytrallığını dəstəkləyir və buna görə də *ehtiyatlılıq* “qeyri-müəyyənlik şəraitində mühakimə yürütməkdə *ehtiyatlı* olmaq” kimi təsvir edir.

Yenidən işlənmiş Konseptual Əsaslarda qeyri-müəyyənliklə ölçülmənin aparılması məlumatın etibarlı təqdimatına təsir edə bilən amildir və bu ölçülmə səviyyəsi yüksək olduqda, sözügedən məlumatın faydalılığını əhəmiyyətli dərəcədə azalda bilər. Belə hallarda, maliyyə məlumatlarının faydalılığının qiymətləndirilməsində nisbətən daha az qeyri-müəyyənliklə ölçülən və əhəmiyyətli olmayan məlumatlara üstünlük verilir bilər.

Bundan başqa, 2010-cu ilin Konseptual Əsaslarında maliyyə məlumatlarının faydalılığını əks etdirən mahiyyətin hüquqi formasından üstünlüyü konsepsiyası (eng. *'substance over form'*) ayrıca keyfiyyət xüsusiyyəti kimi göstərilmədiyindən bəzi istifadəçilərin bu konsepsiyanın artıq aktual olmadığına fərziyyələrin yaranmasına səbəb olmuşdu.

Maliyyə hesabatları və hesabat verən qurum

Bu, yenidən işlənmiş Konseptual Əsarlarda aktivləri, öhdəlikləri, kapitalı, gəlir və xərcləri haqqında məlumatları əks etdirən birləşdirilmiş (konsolidə olunmuş), fərdi və kombinasiyə olunmuş maliyyə hesabatları hesabat verən şəxsin tərtib və təqdim etdiyi maliyyə hesabatlarının formaları kimi tanındığını bildirən yeni fəsildir.

Hesabat verən qurum (eng. *'reporting entity'*) mütləq hüquqi şəxs kimi qeydiyyatdan keçməsi tələb olunmayan, öz təşəbbüsü ilə maliyyə hesabatlarını hazırlayan və ya hazırlaması müəyyən olunan qurumdur və ya mütləq hüquqi şəxs olmadığı halda müxtəlif formalarda (məsələn, qurumun bir hissəsi kimi) fəaliyyət göstərə bilər [bax. Əlavə A- tərif].

Maliyyə hesabatlarının elementləri

Bu fəsildə müvafiq olaraq yenidən baxılmış maliyyə hesabatlarının beş elementini – aktivlər, öhdəliklər, kapital, gəlir və xərclər müəyyən edilmişdir.

Anlayışın yeni tərifinə görə, aktiv – keçmiş hadisələr nəticəsində qurum tərəfindən idarə olunan *mövcud* iqtisadi resursdur. (bax. 4.3-cü bənd).

İqtisadi resurs – iqtisadi səmərə yaratmaq potensialına malik olan hüquqdur. (bax. 4.4-cü bənd).

2010-cu ildə qəbul edilmiş Konseptual əsaslara görə isə, aktiv – keçmiş hadisələrin nəticəsi kimi qurum tərəfindən idarə olunan və quruma gələcəkdə iqtisadi səmərə gətirə biləcəyi gözlənilən resursdur. (bax. Bənd 4.4.a).

Bundan başqa, yeni işlənmiş Konseptual Əsaslarda iqtisadi resursun mahiyyətinin açıqlanması konsepsiyası bu Bölmənin “Hüquq” adlı 4.6-cı, “İqtisadi faydaların yaranması potensialı” adlı 4.14-cü və “Nəzarət” adlı 4.19-cu bəndlərində açıqlanmışdır.

Öhdəliyin yeni tərifinə görə, öhdəlik – keçmiş hadisələr nəticəsində qurumun iqtisadi resursu köçürmək üzrə *mövcud* öhdəliyidir (4.26-cı bəndə bax). ***Öhdəliyin mövcud olması üçün hər üç meyar yerinə yetirilməlidir:*** (bənd 4.27)

- təşkilatın öhdəliyi var (bax bəndlər: 4.28-4.35);
- bu öhdəlik iqtisadi resursun ötürülməsindən ibarətdir (bax. Bəndlər: 4.36-4.41-ci bəndlər);

- öhdəlik hal-hazırda keçmiş hadisələr nəticəsində mövcuddur (bax. Bəndlər: 4.42-4.47).

Əvvəlki tərifə görə isə, öhdəlik – qurumun keçmiş hadisələrdən yaranmış və ödənilməsi

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

özündə iqtisadi səmərəni təcəssüm etdirən resurslarının qurumdan kənara axını ilə nəticələnən mövcud borcudur. (bənd 4.4.b).

Şura, həmçinin öhdəliyin müəyyən olunmasında “qaçılması üçün praktiki imkanların olmaması” (eng. ‘no practical ability to avoid’) konsepsiyasını təqdim etmişdir və onu ölçmək üçün istifadə olunan amillər, dəyər mühakimələrindən istifadəsi tələbini nəzərə almaqla, qurumun məcburi öhdəliyinin xarakterindən asılı olacaqdır.

Gəlir və xərclər üzrə, həmçinin daha dəqiq ifadələrlə qəbul edilmişdir.

Belə ki, 2018-ci ildə yenidən işlənmiş Konseptual Əsaslara uyğun olaraq, gəlir qurumun xüsusi kapitalına münasibətdə iddia hüququ sahiblərinin töhfələri ilə əlaqəli olmayan, xüsusi kapitalın artması ilə nəticələnən aktivlərin artması və ya öhdəliklərin azalmasıdır (bax. Bənd 4.68), xərclər isə xüsusi kapitalına münasibətdə iddia hüququ sahiblərinin töhfələri ilə əlaqəli olmayan, xüsusi kapitalın azalması ilə nəticələnən aktivlərin azalması və ya öhdəliklərin artmasıdır. (bax. Bənd 4.69).

2010-cu ildə qəbul olunmuş Konseptual Əsaslarda isə, gəlir və xərclər elementləri aşağıdakı kimi müəyyən olunmuşdur:

(a) Gəlir – mülkiyyətçilərin kapital qoyuluşu ilə əlaqəli olmayan, lakin kapitalda artım ilə nəticələnən və hesabat dövrü ərzində aktivlərin daxil olması və ya artması, və ya öhdəliklərin azalması şəklində iqtisadi səmərənin artımıdır.

(b) Xərclər – mülkiyyətçilər arasında kapitalın bölüşdürülməsi ilə əlaqəli olmayan, lakin kapitalın azalması ilə nəticələnən, hesabat dövrü ərzində aktivlərin kənara axını və ya azalması və ya öhdəliklərin artması hesabına baş verən iqtisadi səmərənin azalmasıdır (bax. Bənd 4.25).

Tanınma və tanınmanın ləğvi

Tanınma (eng. ‘**recognition**’) “aktiv, öhdəlik, kapital, gəlir və ya xərc anlayışına cavab verən maddənin maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatə və ya maliyyə fəaliyyəti haqqında hesabatə(lar) daxil edilməsi üçün müəyyən edilməsi prosesidir”. (bax, bənd 5.1 bənd)

Yenidən işlənmiş Konseptual Əsaslarda tanınma yalnız tanınan element haqqında müvafiq məlumatın münasib (bax. 5.12-5.17) və düzgün təqdimatla (bax. 5.18-5.25) göstəriləndiyi halda mümkün hesab olunur.

Burada, Şuranın məqsədi yenidən işlənmiş Konseptual Əsaslarda maliyyə hesabatlarının elementlərinin maliyyə hesabatlarında tanınması prosesində yenilənmiş və dəqiqləşdirilmiş müvafiq konsepsiyalara əsaslanaraq, faydalı məlumatların keyfiyyət xüsusiyyətlərinin daha şəffaf və etibarlı, faydalı təqdim etməkdən ibarət olmuşdur.

Halbuki, 2010-cu ildə qəbul olunmuş Konseptual Əsaslara əsasən element anlayışına cavab verən maddə aşağıdakı hallarda tanınmalıdır:

- bu maddə ilə əlaqədar gələcək iqtisadi səmərənin quruma daxil olması və ya ondan xaric olması ehtimalı varsa;

- maddənin etibarlı şəkildə qiymətləndirilə bilən əldə etmə məsrəfləri və ya dəyəri varsa (bax. Bənd 4.38).

Şuranın maliyyə hesabatlarının elementlərinin tanınması konsepsiyası, həmin elementlərin tanınmanın dayandırılması məqamlarında da müşaiət edilir.

Tanınmanın dayandırılması (eng. ‘**derecognition**’) “Müəssisənin maliyyə vəziyyəti haqqında” hesabatdan tanınmış aktiv və ya öhdəliyin bütövlüklə və ya qismən çıxarılmasıdır” (bax. Bənd 5.26).

Burada, tanınmanın dayandırılması, adətən qurum tanınmış aktivə bütövlüklə və ya qismən nəzarəti itirdikdə aktivlə və müvafiq olaraq, tanınmış öhdəliyə bütövlüklə və ya qismən

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.

AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.

АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

artıq mövcud öhdəliyə malik olmadıqda öhdəliklə baş verir.

Tanınmanın dayandırılması üçün uçot tələbləri düzgün təqdimatla aşağıdakı iki məqama əsasən yönəlmişdir:

- tanınmanın dayandırılması ilə nəticələnən (sövdələşmə və ya digər hadisə zamanı əldə edilmiş, qəbul edilmiş və ya yaranmış aktivlər və ya öhdəliklər daxil olmaqla) əməliyyatdan və ya digər hadisədən sonra saxlanılan aktivlər və öhdəliklər);

- müəyyən əməliyyat və ya digər hadisə nəticəsində müəssisənin aktiv və öhdəliklərində dəyişikliklər (bax. 5.27).

Qiymətləndirmə

Bu fəsildə, 2010-cu ildə qəbul olunmuş Konseptual Əsaslarda nəzərə alınmayan, şəraitdən asılı olaraq istifadəçilərə faydalı məlumatları təqdim edə bilən aktivlərin, öhdəliklərin, gəlirlərin və xərclərin qiymətləndirilməsinin müxtəlif üsulları təsvir edilir. Qiymətləndirmə metodlarının iki kateqoriyası müəyyən edilmişdir:

- tarixi (ilkin) dəyər əsasında qiymətləndirmə (bax. Bəndlər: 6.4-6.9).
- cari (yenidən qiymətləndirilmiş) dəyər əsasında qiymətləndirmə (bax bəndlər: 6.10-6.22).

Tarixi dəyər göstəriciləri (**eng. ‘historical cost’**) əməliyyatın və ya hadisənin tarixi (ilkin) məbləği əsasında formalaşan uçot obyektləri haqqında məlumat təqdim edir.

Aktiv üçün bu dəyər, aktivin əldə edilməsi (yaradılması) zamanı çəkilməmiş xərclərdən ibarət olduğu halda, öhdəlik üçün – müvafiq olaraq öhdəliyin yaranması və ya üzərinə götürülməsi zamanı iqtisadi resursun ötürülməsi dəyərindən ibarətdir.

Aktivin və öhdəliyin ilkin dəyəri, məsələn, aktivin istehlakını və ya öhdəliyin ödənilməsini və ya aktivin dəyərsizləşməsinə və ya ağır öhdəliyin yaranmasına səbəb olan hər hansı hadisələrin təsirini əks etdirmək üçün zamanla yenilənəcəkdir.

Cari dəyər göstəriciləri (eng. ‘current value’) qiymətləndirmə tarixinə mövcud şərtləri əks etdirmək üçün yenilənmiş uçot obyektləri haqqında pul ifadəsi ilə məlumatları təqdim edir.

Bu kateqoriya üzrə qiymətləndirmə metodlarına “Ədalətli Dəyərin Ölçülməsi” adlı 13 №-li Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı və MUBS “Aktivlərin dəyərsizləşməsi” adlı 36 №-li MHBS-na uyğun olan ədalətli dəyər (eng. ‘fair value’), istifadə dəyəri (eng. ‘value in use’) və cari dəyər daxil oluna bilər.

Məlumatın Təqdimatı və Açıqlanması

Yenidən işlənmiş Konseptual Əsaslarda bu yeni mövzudur.

Standartların ümumi yanaşmalarına görə bütün gəlir və xərclərin mənfəət və ya zərər üzrə müvafiq hesabatlarına daxil edilməsini nəzərə alaraq, 2018-ci ildə qəbul olunmuş yenidən işlənmiş Konseptual Əsaslara aşağıdakılar əlavə edilmişdi:

- maliyyə hesabatlarında məlumatın təqdim edilməsi və açıqlanacağını təsvir edən Konsepsiyalar.

- gəlir və xərclərin təsnifatına dair göstərişlər (Şura tərəfindən gəlir və xərclərin mənfəət və zərər haqqında hesabatda daxil edilib-edilməməsi barədə qərarların verilməsi üçün).

- digər məcmu gəlirə (*OCI*, eng. ‘other comprehensive income’) daxil edilən gəlir və xərclərin sonradan mənfəət və ya zərərdə yenidən təsnifləşdirilib-təsnifi edilməməsi və nə vaxt olması ilə bağlı göstərişlər. (Şura tərəfindən bu barədə müvafiq qərarların verilməsi üçün).

Bu fəsildə “Mənfəət və ya zərərlər” hesabatı ilə yanaşı, “Mənfəət və ya zərərlər və digər məcmu gəlirlər haqqında” tərtib edilən hesabatda istinad etmək üçün “Maliyyə nəticələri haq-

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.

AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.

АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

qında hesabat(lar))” (eng. ‘statement(s) of financial performance’) anlayışı təqdim edilmişdir (7).

Ümumilikdə, 2018-ci ilin Konseptual Əsaslarında edilən köklü dəyişikliklər maliyyə hesabatlarının elementlərinin uçotunu və onların maliyyə hesabatlarında əks etdirilməsini tənzimləyən müvafiq MHBS-ların təkmilləşdirilməsi üzrə işlərin davam etdirilməsində müəyyənədi amil olacaqdır.

Göründüyü kimi, MHBS sisteminin tərkib hissəsi hesab olunan Konseptual Əsaslar sözügedən sisteminin (MHBS və onların açıqlanması üzrə müvafiq Şərhlərdən) özündə mərhələlərdə inkişafını ehtiva edən və nəticə etibarlı ilə mühasibat uçotu və hesabatlılığının tənzimlənməsinin əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirən çərçivə sənədidir.

2018-ci ilin buraxılışı üzrə Konseptual Əsaslarda təqdim olunmuş müddəalarına şərh verilməsi ilə bağlı maraq doğuran və eyni zamanda özündə müzakirə elementlərini daşıyan tədris müəssisələrində çalışan elmi işçilər və peşəkar mühasib təşkilatlarını təmsil edən mütəxəssislər tərəfindən bir sıra məqalələr dərc edilmişdir (8, 9, 10, 11).

Göstərilən məqalələrdə, maliyyə hesabatlarının hazırlanmasına əhəmiyyətli təsir edən 2018-ci ildə yenidən baxılmış və qüvvəyə minmiş Konseptual Əsaslar ilə 2010-cu ildə buraxılmış və qüvvədən düşmüş Konseptual Əsaslar arasında müəyyən edilmiş fərqli konseptual yanaşmaların təhlili aparılmışdır.

Konseptual Əsaslarda göstərilmiş müvafiq müddəalarla bağlı verilmiş təkliflər üzrə elmi müzakirələrin aparılmasını (onların sözügedən məqalənin əsas məqsədini daşmadığına görə) dərc olunacaq növbəti tədqiqat işlərində məqsəduyğun hesab edirik.

KOS-ların fəaliyyətini mühasibat uçotu və maliyyə hesabatlarının tərtib olunmasını tənzimləyən standartına gəldikdə isə, geosiyasi və geoiqtisadi maraqlarını özündə ehtiva edən beynəlxalq regional lahiyələrin və bununla bağlı Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi sahəsinin dünyada, xüsusən də inkişaf etmiş ölkələrdə geniş yayılması kiçik və orta sahibkarların bu layihələrdə fəal iştirak etməsinə münbit şərait yaratmışdır.

Bu məqsədlə 2009-cu ilin iyulun 9-da Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları Fondu tərəfindən “Kiçik və orta sahibkarlar üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları” adlı standart buraxılmışdır (12).

Bu sənəd, Şuranın 2001-ci ilin qərarları ilə buraxılmış MHBS və MUBS üzrə tələblərinin əsasında hazırlanmasına baxmayaraq, sözügedən Standartların tam dəstindən ayrıca buraxılmış məhsul kimi qəbul olunmuşdur.

Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları ilə müqayisədə bu Standart müəyyən sadə konseptual yanaşmalarla kiçik və orta sahibkarların maliyyə hesabatlarının istifadəçilərinin ehtiyaclarını və qənaətlilik mülahizələrini əks etdirir və ya tətbiqi baxımdan daha az mürəkkəb sənəd kimi qiymətləndirilir. Bu səbəbdən həmin Standart 35 bölmədən ibarət olan, əsasən müvafiq Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarına uyğun mövzuları özündə ehtiva etmişdir.

Burada, kiçik və orta sahibkarların iş xüsusiyyətlərini əks etdirməyən mövzuların tətbiqi tələb olunmur və Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi prosesində nəzərə alınmalı olan mülahizələrdən mütləq istifadə hesab edildiyi halda, həmin standartla nisbətən daha asan mülahizələrin seçilməsinə imkan verilir. Qeyd edilənləri aktivlərin, öhdəliklərin, gəlirlər və xərclərin tanınması və ölçülməsinə də aid etmək olar. Maliyyə hesabatlarının təqdimatında isə, orada əks olunmuş əhəmiyyətli dərəcədə az informasiyalarının açıqlanması tələb olunur.

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

Sözügedən Standartın hər bir bölməsində ayrıca təqdim olunan müvafiq mövzular mən-fəət yönümlü kiçik və orta sahibkarların ümumi məqsədləri və digər maliyyə hesabatları, habelə bu hesabatlardan bəhrələnən (qiymətli kağızlar bazarında *lisenziyalasdırılan şəxslər*, qiymətli kağızları fond birjasında dövriyyədə olan hüquqi şəxslər istisna olmaqla) bütün istifadəçilər, o cümlədən səhmdarlar, kreditorlar, borc alanlar, işçilər üçün uyğundur (13).

Cədvəl 1.

“Kiçik və Orta Sahibkarlıq Subyektləri üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı”nın “Anlayışlar və Əsas Prinsiplər”də maliyyə hesabatlarında təqdim olunan keyfiyyət göstəriciləri ilə MHBS üçün Konseptual Əsaslarında maliyyə hesabatlarının keyfiyyət xüsusiyyətləri arasındakı müqayisəli təhlili

Şüranın 2009-cu ilin buraxılışı ilə KOS üçün MHBS-nin “Anlayışlar və Əsas Prinsiplər”də təqdim olunan keyfiyyət göstəriciləri	Şüranın 2001-ci ilin buraxılışı ilə MHBS üçün “Konseptual Əsaslar”da təqdim olunan keyfiyyət xüsusiyyətləri
1. Anlaşıqlılıq (bənd: 2.4)	1. Anlaşıqlılıq (bənd: 25)
2. Münasiblik (bənd: 2.5)	2. Münasiblik (bəndlər: 26-28)
3. Əhəmiyyətlik (bənd: 2.6)	3. Əhəmiyyətlik (bəndlər: 29,30)
4. Etibarlılıq (bənd: 2.7)	4. Etibarlılıq (bəndlər: 31,32)
5. -	5. Düzgün Təqdimat (bəndlər: 33,34)
6. Mahiyyətin formadan üstünlüyü (bənd: 2.7)	6. Mahiyyətin forma üzərində üstünlüyü (bənd: 35)
7. Ehtiyatlılıq (bənd: 2.8)	7. Ehtiyatlılıq üstünlüyü (bənd: 37)
8. Neytrallıq (bənd: 2.9)	8. Neytrallıq (bənd: 36)
9. Tamlıq (bənd: 2.10)	9. Tamlıq (bənd: 38)
10. Müqayisəlilik (bənd: 2.11)	10. Müqayisəlilik (bəndlər: 39-40)
11. Zaman münasibliyi (bənd: 2.12)	11. Vaxtında təqdimat (bənd: 43)
12. Fayda və xərc arasında balans (bəndlər: 2.13, 2.14)	12. Səmərə və məsrəflər arasında tarazlıq (bənd: 44)
13. Əlavə xərc və cəhdlər (bənd: 2.14 A-D)	13. Keyfiyyət xüsusiyyətləri arasında tarazlıq (bənd:45) 14. Düzgün və ədalətli görüntü /ədalətli təqdimat/ (bənd: 46)

Mənbə: KOS üçün MHBS : <https://www.iasplus.com/en/standards/other/ifrs-for-smes>

Konseptual əsaslar (2001) (15)

Cədvəldən göründüyü kimi, Şüranın 2001-ci ilin buraxılışı ilə MHBS üçün “Konseptual Əsaslar”ın 33 və 34-cü bəndlərində təqdim olunan “Düzgün Təqdimat” adlı maliyyə hesabat-larının keyfiyyət xüsusiyyəti istisna olmaqla, “Kiçik və Orta Sahibkarlıq Subyektləri üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı”nın “Anlayışlar və Əsas Prinsiplər”də maliyyə hesabatlarında təqdim olunan keyfiyyət göstəriciləri birmənalı olaraq sözügedən Konseptual Əsaslarda maliyyə hesabatlarının keyfiyyət xüsusiyyətləri əsasında hazırlanmışdır. Konseptual Əsasların 11-14-cü bəndlərinin həmin Standartın 11-13-cü bəndlərdə fərqli adlandırılması bu bəndlərin mahiyyətini özündə dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

Lakin, KOS üçün MHBS üzrə yuxarıda göstərilən (Şuranın 2001-ci ilin buraxılışı ilə müəyyən edilən) yanaşmalar əsasında hazırlanması və qəbul olunmasına baxmayaraq, MHBS üzrə Konseptual Əsarlarda 2010-cu və 2018-ci illərin buraxılışlarında edilən əhəmiyyətli düzəlişlər və əlavələr sözügedən Standartda əks olunmamışdır. Yəni, maliyyə hesabatlarında əks olunan informasiya münasib və düzgün təqdimatla göstərilmədiyinə görə istifadəçilər tərəfindən verilmiş qərarlar, onların biznes fəaliyyətinə mənfi təsir etməklə nəticələnir.

Bu baxımdan, “Kiçik və Orta Sahibkarlıq Subyektləri üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı”nın “Anlayışlar və Əsas Prinsiplər”in MHBS üçün yenilənmiş Konseptual Əsaslara uyğun olaraq baxılması zəruridir. Həmçinin, sözügedən Standartın təkmilləşdiriləcək “Anlayışlar və Əsas Prinsiplər”in istifadəçilər üçün daha anlaşıqlı olunması üçün onların açıqlanması ilə bağlı milli uçot tələblərini əks etdirən müvafiq Şərhlərin qəbul olunmasını da məqsəduyğun hesab edirik.

Bununla yanaşı, qeyd etmək lazımdır ki, bu günədək Şura tərəfindən 2018-ci ildə qəbul olunmuş MHBS üçün Konseptual Əsaslar “Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunun 4.3.1-ci maddəsinə əsasən tərcümə edilməmiş və Maliyyə Nazirliyinin saytında yerləşdirilməmişdir.

Göstərilənlər, “Kiçik və Orta Sahibkarlıq Subyektləri üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı”nın “Anlayışlar və Əsas Prinsiplər”dən başqa, həmçinin onun müvafiq Bölmələrinin 2018-ci ilin Konseptual Əsaslarında edilən köklü dəyişiklikləri nəzərə almaqla, MHBS və MUBS əsasında qəbul olunmuş müvafiq standartlara uyğun olaraq konvergensiyanın həyata keçirilməsi üzrə işlərin aparılmasını qaçınılmaz edir. Bu isə, başqa mövzunun araşdırılmasıdır.

Y E K U N

MHBS üzrə Konseptual Əsaslara əsaslanan, lakin KOS-ların iş xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla, həmin Əsarlarda mövcud olan fərziyyələrini nisbətən daha sadələşdirilmiş metodlarla özündə təəcəssüm edən “Kiçik və Orta Sahibkarlıq Subyektləri üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı”nın “Anlayışlar və Əsas prinsiplər” adlı 2-ci bölməsində verilmiş müddəaların təkmilləşdirilməsinə nail olmaq üçün:

1. Şura tərəfindən 2018-ci ildə buraxılmış MHBS üzrə Konseptual “Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunun 4.3.1-ci maddəsinə əsasən tərcümə edilməsini;

2. “Kiçik və Orta Sahibkarlıq Subyektləri üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartı”nın “Anlayışlar və Əsas prinsiplər” adlı 2-ci bölməsində verilmiş müddəaların 2018-ci ildə buraxılmış MHBS üzrə Konseptual Əsaslara cavab verən müddəalara uyğun yenidən işlənməsini;

3. MHBS sistemində daxil olunan və müvafiq standartların açıqlanmasını təmin edən Maliyyə Hesabatları Şərhi üzrə Beynəlxalq Komitənin (İFRİC) Şərhləri və Şərhlər üzrə Daimi Komitənin (SİC) Şərhlərinə uyğun olaraq zəruri hesaba olunan yeni Şərhlərin hazırlanmasını təklif edirik.

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Q.Ə.Abbasov, S.M. Səbzəliyev, E.O.Cəfərov, S.M.Süleymanov, F.Ə. Abdullayeva, M.C.Məmmədyarov: İqtisadiyyatın qlobalaşdırılması şəraitində Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları əsasında maliyyə hesabatlarının hazırlanmasının zəruriliyi və bu standartlar üzrə sistemin yaradılması. Jurnal “Maliyyə və uçot” №04, səh. 07-33, 2011 (“Azərbaycan” nəşriyyatı).
2. <https://www.iasplus.com/en/standards/sic>
3. <https://www.iasplus.com/en/standards/ias>
4. Avropa Parlamenti və Şurasının Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi üzrə 19 iyul 2002-ci il tarixli 1606/2002 №li (EC) Qərarı.
5. International Financial Reporting Standards (iasplus.com).
6. <https://www.iasplus.com/en-ca/standards/part-i-ifs/ifric-interpretations>.
7. <https://fin-accounting.ru/articles/2018/ifrs-revised-conceptual-framework-for-financial-reporting-2018>.
8. Pearl Tan “Revised conceptual Framework for financial reporting”, 2018.
9. Yağmur Çelik, Zeyneb Duran “Yeni Kavramsal Çərçəvenin Finansal Raporlama Açısından İncelenmesi”, Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları dergisi, 2019.
10. Banu Sultanoğlu ”Finansal Raporlamaya ilişkin Kavramsal Çerçeve:Değişiklikler ve Karşılaştırmalar”, 2019.
11. Liudmyla Shkulipa “Grouping of major changes in conceptual framework of financial reporting and analysis of new challenges, 2021.
12. “Kiçik və Orta Sahibkarlıq Subyektləri üçün Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları”, <http://www.maliyye.gov.az>
13. Cəfərov E.O., Musayeva N.M. Kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin maliyyə hesabatlarına dair bəzi məsələlər, “Audit” jurnalı, 2022, 4 (38), səh 3-17.
14. KOS üçün MHBS : <https://www.iasplus.com/en/standards/other/ifrs-for-smes>
15. Konseptual Əsaslar (2001): <https://maliyye.gov.az/uploads/static-pages/files/5b7446f4d8908.pdf>
16. Konseptual Əsaslar (2010) <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/conceptual-framework-2010/edconceptualframeworkmar10.pdf>
17. Konseptual Əsaslar (2018): <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/conceptual-framework-for-financial-reporting.pdf>

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

*Elkhan Orkhan Jafarov,
Ph.D. (Econ.),
Associate Professor of the Department of
“Economics and Technological Sciences”
of Azerbaijan State University of Economics (UNEC)
E-mail: elkhan.jafarov@inbox.ru;*

*Narmin Ayaz Hajiyeve,
Ph.D. Student,
Azerbaijan State University of Economics (UNEC)
E-mail: narmin422@gmail.com
© E.O. Jafarov, N.A. Hajiyeve, 2025*

IMPROVEMENT OF THE “INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARD FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTITIES”

ABSTRACT

The purpose of the research is to compare the “Concepts and Fundamental Principles” mentioned in Section II of the “International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities” with the “Conceptual Framework for IFRS” revised in 2018 and to discuss different conceptual approaches.

The methodology of the research - comparative analysis, analysis and synthesis methods were widely used during the research.

The practical importance of the research – in accordance with the “Conceptual Framework for IFRS” revised in 2018 and taking into account the application features of the “International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities”, the information in the financial statements prepared by Small and Medium-sized Entities will be reflected in a significantly more transparent or relevant and faithful representation for users.

The results of the research are to make proposals for the revision of the “International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities” in accordance with the updated “Conceptual Framework” for International Financial Reporting Standards, taking into account the relevant changes.

The originality and scientific novelty of the research is to achieve the improvement of the “International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities” by converging it with its own characteristics in accordance with the International Financial Reporting Standards and International Accounting Standards, as well as the Interpretations providing their disclosures.

Keywords: IFRS, IFRS for SMEs, Conceptual Framework, Concepts and Basic Principles, financial statements.

AUDİT 2025, 1 (47), səh. 18-31.
AUDIT 2025, 1 (47), pp. 18-31.
АУДИТ 2025, 1 (47), стр. 18-31.

Джафаров Эльхан Орхан оглы,
кандидат экономических наук,
доцент кафедры «Экономика и технологические науки»
Азербайджанского Государственного
Экономического Университета (UNEC),
E-mail: elkhan.jafarov@inbox.ru;

Гаджиева Нармин Аяз кызы,
докторант,
Азербайджанский Государственный
Экономический Университет (UNEC),
E-mail: narmin422@gmail.com
© Джафаров Э.О., Гаджиева Н.А., 2025

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ «МЕЖДУНАРОДНОГО СТАНДАРТА ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ ДЛЯ МАЛЫХ И СРЕДНИХ ПРЕДПРИЯТИЙ»

Р Е З Ю М Е

Целью исследования – является сравнение «Концепций и Основных Принципов», упомянутых в Разделе II, «Международного стандарта финансовой отчетности для Малых и Средних предприятий» с «Концептуальными основами МСФО», пересмотренными в 2018 году, а также обсуждение различных концептуальных подходов.

Методология исследования – в ходе исследования широко применялись методы сравнительного анализа, анализа и синтеза.

Практическая значимость исследования – заключается в том, что в соответствии с пересмотренными в 2018 году «Концептуальными основами МСФО» и с учетом особенностей применения «Международного Стандарта Финансовой Отчетности для Малых и Средних Предприятий» информация в финансовой отчетности, составляемой малыми и средними предприятиями, отражается в существенно более прозрачном или адекватном и корректном для пользователей виде.

Результаты исследования – должны предоставить предложения по пересмотру «Международного Стандарта Финансовой Отчетности для Малых и Средних Предприятий» в соответствии с обновленными «Концептуальными основами» Международных Стандартов Финансовой Отчетности с учетом соответствующих изменений.

Оригинальность и научная новизна исследования – заключается в достижении его совершенствования путем сближения «Международного Стандарта Финансовой Отчетности для Малых и Средних Предприятий» с его особенностями в соответствии с Международными Стандартами Финансовой отчетности и Международными Стандартами бухгалтерского учета, а также Разъяснениями, предусматривающими их раскрытие.

Ключевые слова: МСФО, МСФО для МСП, Концептуальные Основы, Концепции и Основные Принципы, финансовая отчетность.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
14.10.2024
Təkrar işlənməyə göndərilmişdir:
29.11.2024
Çapa qəbul olunmuşdur: 17.01.2025

Дата поступления статьи в
редакцию: 14.10.2024
Отправлено на повторную обработку:
29.11.2024
Принято к печати: 17.01.2025

The date of the admission of the article
to the editorial office: 14.10.2024
Send for reprocessing: 29.11.2024
Accepted for publication: 17.01.2025